

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-311-8-2>

**COMMUNICATIVE-PRAGMATIC PARAMETERS
OF APOSIOPESIS IN LINA KOSTENKO'S POETIC SPEECH**

**КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ПАРАМЕТРИ
АПОСІОПЕЗИ В ПОЕТИЧОМУ МОВЛЕННІ ЛІНИ КОСТЕНКО**

Romanchenko A. P.

*Doctor of Philological Sciences,
Professor,
Professor at the Ukrainian Language
and Language Training
for Foreigners Department
Odesa I. I. Mechnikov
National University*

Романченко А. П.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української мови
та мовної підготовки іноземців
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова*

Strii L. I.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Applied
Linguistics Department
Odesa I. I. Mechnikov
National University*

Стрій Л. І.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної
лінгвістики
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова*

Buhaienko L. P.

*Teacher-Methodist, Teacher
of a Higher Category,
Odesa Automobile and Road
Professional College
of Odesa Polytechnic
National University
Odesa, Ukraine*

Бугаєнко Л. П.

*викладач-методист,
викладач вищої категорії
Одеський автомобільно-дорожній
фаховий коледж
Національного університету
«Одеська політехніка»
м. Одеса, Україна*

Активними виразниками експресивізації тексту є синтаксичні засоби, спроможні втілити комунікативно-прагматичні настанови автора. До них маркерів уналежують й інтонаційно незавершені синтаксичні конструкції [3, с. 285]. У межах указаних семантико-синтаксичних структур залежно від наміру, завдань спілкування та з огляду на причини незавершеності розрізняють дві групи незакінчених речень: побудови, поява яких зумовлена зовнішніми причинами, та конструкції, що мають внутрішні причини незавершеності.

Функціонування незакінчених синтаксичних структур із зовнішніми причинами незавершеності не залежить від намірів адресанта, має ненавмисний, випадковий характер. У поезії Ліни Костенко функціують речення з внутрішніми, психологічними, причинами незавершеності, що їх кваліфікують як апосіопетичні. Такі конструкції пов'язані з особистістю самої авторки або її ліричної героїні й залежать від їхніх когнітивних процесів та психічного стану. Враховуючи комунікативні й прагматичні характеристики апосіопези, виокремимо її різновиди, сформовані на основі зафіксованого матеріалу збірки «Триста поезій. Вибрані вірші» Ліни Костенко [2].

Апосіопеза як незвершене висловлення, що передає психологічний стан, неможливість про щось говорити, виражає натяк на те, про що може здогадатися адресат, має значний експресивно-прагматичний потенціал, оскільки виступає засобом емоційного самовираження адресанта, засобом замовчування. В аналізованій поетичній збірці речення з апосіопезою вказують на недоказаність зрозумілої для адресата думки, напр.: *Лише не хвилиною, // а цілим життям – хвилею і тривож!* // *Аж поки мене понесуть із калиною // туди... ну, звідки... Тоді вже що ж* [2, с. 57]; демонструють замовчування очевидного, що спонукає до розмірковування читача, осмислення викладеного адресантом, напр.: *І вицвітали писані тарелі, // і плакав батько, і пливли роки, – // коли над нею не було вже стелі, // а тільки небо, небо і зірки...* [2, с. 103]; акцентують на невичерпності змісту, неповноті переліченого, напр.: *Такої дивної отрути // я ще ніколи не пила. // Такої чистої печалі, // такої спраглої жаги, // такого зойку у мовчанні, // такого сяйва навкруги. // Такої зоряної тиші, // такого безміру в добі!..* [2, с. 21]; констатують плинність буття і його результат: *Мені горло болить од печалі цих слів // з не моїми горбами покори. // Ти мілієш, лимане... Ти зовсім змілів... // В баговинні глухнуть мотори* [2, с. 107]; передають психологічний стан: *Важкі повіки... стежечка сльози... // і жаль безмірний однієї втрати: // «В мистецтві я пізнав лише ази. // Лише ази! Як шкода умирати...»* [2, с. 127].

Зважаючи на основні внутрішні чинники, внаслідок яких постала апосіопеза, пропонуємо вирізняти зумовлену когнітивною діяльністю та психологічним станом незавершеність. До першого типу уналежнюємо такі незакінчені структури, що передають роздуми (*За синій обрій покотив дельфін // царя морського сонячну корону. // А цей баркас... чого розбився він?... // Чи це з війни, чи, може, так, од шторму...* [2, с. 343]), спогади (*Може, це біль наш, а може, вина, // може, бальзам на занедбані душі – // спогад криниці і спогад вікна, //*

*спогад стежини і дикої груші... [2, с. 95]), демонструють уяву (Венеція... Каміння і вода... // Фантазія задуманої ткалі [2, с. 313]), виражають недомовки (І тільки вітер, вітер, вітер... // І тільки сонце, сонце, сон... [2, с. 132]), нескінченність (і тільки гриви... курява... і свист... // лунких копит оддаленілий цокіт... // і ми... і степ... і жовтий падолист... // і цих дворів передвечірній клопіт... [2, с. 110]). Другий тип формують апосіопези, що виражають різноманітні емоції, які відчуває поетеса з приводу тих чи тих ситуацій, подій, явищ. Функціонування незавершених синтаксичних конструкцій у художньому дискурсі зумовлене психологічним станом авторки, підсиленою емоційністю, глибокими переживаннями та враженнями, адже вони здебільшого є ознакою схвильованого мовлення. Серед таких висловлювань можна розмежувати ті, що а) виражають сум, навіяний станом природи або пов'язаний із життєвими колізіями: *Нехай підождуть невідкладні справи. // Я надивлюсь на сонце і на трави. // Наговорюся з добрими людьми. // Не час минає, а минаєм ми. // А ми минаєм... ми минаєм... так-то... [2, с. 88]; б) акцентують на стражданнях: *Перенебачу, перенечую, // передоциється, переболю, // а я передною, переночую, // а я перегодом перелюблю. // А я утечу в кошлаті Карпати, // а я цю любов задушу і уб'ю... [2, с. 33]; в) відтворюють сумнів: *Невже і я в тумані – як туман – // і я вже йду за часом, як за плугом... [2, с. 11] тощо.****

Нерідко апосіопеза поєднується з іншими стилістичними засобами, зокрема ампліфікацією: *Чи ти мій сон, чи ти моя уява, // чи просто чорна магія чола... [2, с. 11]; градацією: *А пісня наростала у засланні. // А пісня грати розбивала вицент... [2, с. 208]; риторичним запитанням: *... Довоювався, хай би йому грець. // Призвів людей іще до 'дної пастки. // Чи ця поразка – це уже кінець? // Чи лиш початок іншої поразки?... [2, с. 271]; лексичним повтором: *Я вас люблю за те, що ви дерева. // Що ви прийшли до мене, що ви тут. // Зима стоїть, скляна і перкалева. // Метуть сніги. Сніги метуть, метуть... [2, с. 363]; полісиндетоном: *А він іде – як увижається // степам, і людям, і собі... [2, с. 104].*****

У досліджуваній збірці функціують перервані речення, що виражають психологічний стан, у якому перебуває авторка, напр.: *Він прихилився раптом до колони. // Сльоза чомусь набігла до повік. // Бо, знаєте... із каторги в салони... // не зразу усміхнеться чоловік... [2, с. 116].* Думка переважно переривається на межі однорідних членів речення, що створює особливу ритміку, передає перерваність мислення і відчуттів: *Ти бачиш, ти! Ти ніздрі роздуваси, // ти товпишися,*

ти в захваті заляк: // як мучиться!... і корчиться!... буває ж... // і стогне, стогне!.. – а ти ж думаєш як? [2, с. 152].

Чергування окличної та незавершеної інтонації наснажує поетичний текст, указує на зміну настрою ліричної героїні, категоричність чи некатегоричність думки, міркування авторки, напр.: *То, може, велич, може, час і простір. // Але ж не скрипка!.. Не життя моє... [2, с. 181].* Використання питальних, окличних та незакінчених речень у поезії створює особливу атмосферу, виражає широку гаму почуттів та думок поетеси, напр.: *«Фарм» застрягне в льодах... // А якщо не вернуся я звідти?.. // Я ж собі не прошу! А якщо у нас буде дитя?! // Ви, така молода!.. Ви, що любите сонце і квіти! [2, с. 167].* У подібних структурах авторка створює передумови для співпереживання тих самих емоцій читачем, а окличність відтворює живе інтонування висловлювання [1, с. 84].

Отже, апосіопези, зумовлені когнітивною діяльністю, коли авторка розраховує на позафонові знання читача, на вміння доміслити та зрозуміти натяк, замовчування тощо, а також спричинені емоційним станом мовця, є ознакою експресивного, схвильованого, почуттєво наснаженого мовлення. Активне вживання апосіопетичних конструкцій безпосередньо пов'язане з бажанням адресанта передати власний внутрішній стан переживання, розчарування чи якийсь інший стан та спонукати адресата розкодувати авторську інформацію.

Література:

1. Гринишин У. Експресивно-прагматичний потенціал ампліфікованих конструкцій з апосіопезою. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. Дрогобич : Посвіт, 2013. С. 80–88.
2. Костенко Л. Триста поезій. Вибрані вірші. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. 416 с.
3. Романченко А. Елітарна мовна особистість у просторі наукового дискурсу: комунікативні аспекти : монографія. Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2019. 541 с.